

ตามรอยพุทธะ

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๑

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองแกว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เราตั้งใจฟังธรรมะเนาะ วันนี้วันออกพรรษา วันมหาปวารณา วันออกพรรษา เขาทำกิจกรรมกัน โดยทั่วไปเขาตัดบาตรเทโว การตัดบาตรเทโวของเขาแล้วแต่พื้นดินของเขา เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากดาวดึงส์ลงมา ไปจำพรรษาบนดาวดึงส์แล้วลงมา ลงมา เขาเป็นประเพณีวัฒนธรรม วันออกพรรษา ถ้าวันออกพรรษานะ แต่ละพื้นดินเขาทำไม่เหมือนกัน

ประเพณีชักพระ ประเพณีไหลเรือไฟ ประเพณีชักพระทางน้ำ ทางบก ประเพณี ประเพณีทั้งนั้น สิ่งที่ว่าประเพณี ประเพณีเป็นสิ่งที่ดีงาม ดีงามเพราะอะไร เพราะเราเป็นชาวพุทธไง เราเป็นชาวพุทธเราจะต้องรู้จัก รู้จักว่าเรามีศีลมีธรรม ถ้ามีศีลมีธรรมเวลาถึงประเพณี เรายังระลึกถึงใจ เรากลับบ้านทำบุญ กลับบ้านไปหาพ่อหาแม่ กลับบ้านไปทำน้กขัตตุภย์ กลับบ้าน การกลับบ้านไปมันครอบครัวอบอุ่น ความอบอุ่นของครอบครัว ถ้าความอบอุ่นของครอบครัวนะ คนเราจิตใจถ้ามันชุ่มชื้น จิตใจมันมีความอบอุ่น มันก็มีความสุข

แต่ถ้าจิตใจคนแห้งแล้งละ คนแห้งแล้งเพราะอะไร คนแห้งแล้งเพราะเขาห่างไกลศาสนา ใจ เขาห่างไกลศาสนาทั้งๆ ที่ว่าในทะเบียนบ้านเขาบอกเขาเป็นชาวพุทธ ถ้าเป็นชาวพุทธนะ ชาวพุทธคืออะไร ชาวพุทธก็เรื่องแต่มีศรัทธาอยากกราบอยากสวย อยากมีศรัทธาตามแต่ความคิดของๆ ตัวแล้วความคิดของตัวใจ แต่ถ้าเราเป็นชาวพุทธ เรามีประเพณีวัฒนธรรม เรายังคิดถึงนะ คิดถึงบ้าน คิดถึงเรือน คิดถึงสังคมของเรา ถ้าบ้านเรือนสังคมของเราเขามีไว้เพื่อความมั่นคงของสังคม ถ้ามีไว้เพื่อความมั่นคงของสังคม เวลาออกพรรษาเขาเขาครีกครื้น เขามีความสุข เขามีความเพลิดเพลินกัน

แต่ในวงกรรมฐานเรา ในวงกรรมฐานเราเขาบอกว่าในการประพฤติปฏิบัติ ครูบาอาจารย์ท่านสั่งสอนมาไม่ให้อ้างเล่ห์ หนว่นักก็ไม่ทำงาน ร้อนนักก็ไม่ทำงาน ที่ไหนมีการละเล่นฟ้อน

รำไปทั้งหมด เพราะเขาถือศีล ๕ แต่ถ้าเราถือศีล ๘ เขาไม่ดูการละเล่นฟ้อนรำ เขาไม่ อดอาหาร เย็น เขาเพื่ออะไร ก็เพื่อจะเข้าสู่สังขารม

ถ้าเพื่อเข้าสู่สังขารมนะ เราบวชใหม่ๆ เวลาไปอยู่กับครูบาอาจารย์มันอบอุ่นนะ ถ้าไปอยู่กับครูบาอาจารย์ที่ท่านมีชงนำ ถ้าท่านมีชง มีชงหมายถึงว่าท่านมีคุณธรรม ถ้าท่านมีคุณธรรมนะ จะทำสิ่งใดก็แล้วแต่ ทำงานหน้าที่การงานก็มีบ้างเล็กน้อย สุดท้ายแล้วจะจบลงด้วยกลับมา ภาวนา ไม่ทิ้งการภาวนา ไม่ทิ้งข้อวัตรปฏิบัติ ถ้าครูบาอาจารย์ท่านมีคุณธรรมในหัวใจนะ จะพา ลูกวัด จะพาสังฆวิหาริกคือลูกศิษย์ลูกหาจะทำหน้าที่การงาน มันต้องมีหน้าที่การงานนะ

เวลาอยู่ป่าอยู่เขา เวลาก่อนจะเข้าพรรษาเขาต้องหาฟืน หาฟืนไว้ใช้ตลอดพรรษา ต้องหา ไม้คาดไว้ทำไม้กวาดเพื่อเราจะทำข้อวัตรของเรา เวลาเข้าพรรษาแล้วต่างคนต่างถือธุดงค์ ตั้ง สังขารว่าจะแรงความเพียรขนาดไหน อยู่กับครูบาอาจารย์ที่มีคุณธรรมมันอบอุ่น มันอบอุ่น อบอุ่นเพราะอะไร ท่านมีชงนำ ท่านมีชงของท่าน ท่านมีชงของท่านคือท่านมีคุณธรรมของท่าน

ถ้ามีคุณธรรมของท่านนะ เราจะประพฤติปฏิบัติ เรามั่นใจนะ เรามั่นใจว่าเราปฏิบัติไป เหมือนคนไข้ คนไข้พอไปถึงโรงพยาบาลแล้วมันสบายใจ ถ้าถึงโรงพยาบาลแล้วนะ หมอดูแล รักษาคนไข้นั้นมีโอกาสรอด ถ้าคนไข้นะ คุณสิ เราประสบอุบัติเหตุอยู่ข้างทาง เขายังไม่มา ช่วยเหลือเรา เราต้องนอนทน นอนทนของเรานะ เราอยู่ข้างทางเจ็บไข้ได้ป่วยขนาดไหน เราก็ พยายามให้ใครมาช่วยเหลือเพื่อจะพาไปส่งโรงพยาบาล เพื่อไปส่งให้ถึงหมอ ถ้าถึงมือหมอแล้ว ไข้ไหม ถ้ามือหมออย่างน้อยหมอก็พยายามดูแลเรา

ถ้าเราบวช เราไปอยู่กับครูบาอาจารย์ที่ท่านมีชง มันมีหมอบ มีหมอบถ้าเราประพฤติปฏิบัติ มันก็อบอุ่นใจนะ พออบอุ่นใจขึ้นมาเราแรงความเพียรเราได้เต็มที่เลย แรงความเพียรได้เต็มที่ เพราะแรง ความเพียรไปแล้ว มันจะมีอุปสรรค เวลาทำไม่จิตเราไม่ลงสมาธิ ทำไมเราทำสมาธิแล้วทำไมได้ แล้วทำไมได้ทำไมจิตเราเร้าร้อนอย่างนั้น ทำไมจิตใจของครูบาอาจารย์ท่านพูด ท่านเล่นกับเรานะ พูดยิ้ม พูดหัวเราะ ท่านมีความอบอุ่นในหัวใจ เพราะอะไร เพราะท่านมีชง มีธรรมใจ

ถ้าท่านมีธรรมจะทำสิ่งใดแล้วแต่ ท่านไม่ทิ้งจากธรรม จะทำงานเสร็จแล้วก็จะกลับมา ประพฤติปฏิบัติ ใครทำงานๆ เพื่อประโยชน์กับส่วนรวมท่านก็ให้ทำ ถ้าทำเสร็จแล้วนะ ถ้าทำ จริงจังเกินไปท่านก็ดึงกลับมา หลวงตาท่านจะพูดบ่อย เวลาเราไม่มีชงใจ เราไม่มีชงคือหัวใจเรา ไม่มีหลัก เราทำสิ่งใดเราก็เริ่มต้นทำก็ทำเพื่อเป็นเครื่องอยู่

คำว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ พอทำสิ่งใดทำแล้วมันพอใจ ธรรมเป็นเครื่องอยู่ ถ้าไม่ทำแล้ว มันรำคาญ ต้องทำเพราะมีเครื่องอยู่ แต่ทำไปๆ นี่มันติดละ พอติดไม่ทำมันรำคาญละ มันจะไป ท่านจะเตือนประจำๆ ถ้าครูบาอาจารย์ที่มีรง จะทำสิ่งใดก็แล้วแต่จะย้อนกลับมา ย้อนกลับมาใน แนวทางประพฤติปฏิบัติ ย้อนกลับมาหางานหลักของใจ ถ้ามีรงจะพาเราไปสิ่งที่ดี ถ้าไม่มีรงพา ออกนอกกลุ่มนอกรทาง พาไปออกนอกกลุ่มนอกรทางถลำไปทางใดทางหนึ่งก็แล้วแต่

คูสิ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศน์มัจจุฯ เทวเม ภิกขุเว ทาง ๒ ส่วนที่เธอ ไม่ควรเสพ อุตตกิลมถานุโยค กามสุขัลลิกานุโยค กามสุขัลลิกานุโยค คูสิ ทำสิ่งใดทำความพอใจ ถ้ามีความสุข ว่าอบอุ่นของเรา อบอุ่นของกิเลสนะ กามสุขัลลิกานุโยค อยู่กับความสุข อยู่กับ ความสะดวก อยู่กับความสบาย กามสุขัลลิกานุโยค อุตตกิลมถานุโยคมันก็พากันอีลุ่ยหลุยแจก พา กันไปนะ พาไปทางไหนเพราะไม่มีรง ไม่มีรงมันจะอย่างไร

แต่ถ้าครูบาอาจารย์ที่มีรง มัชฌิมาปฏิปทาความสมควร ความพอดี พอดีอย่างไร พอดีใน การประพฤติปฏิบัติ เด็กน้อย เด็กน้อยก็ฝึกให้มันเดินได้ เด็กน้อยก็ฝึกให้รับผิชอบเฉพาะสิ่ง ที่ว่าเขาจะดำรงชีวิตไม่ต้องให้เป็นภาระของคนอื่น ถ้าโตขึ้นมาโตขึ้นมาก็มีภาระความรับผิดชอบ ขึ้นมาก็ให้ดูแลรักษาน้อง ดูแลรักษาไป ถ้าโตขึ้นมาจนเป็นวัยทำงาน วัยทำงานก็ต้องมีความ รับผิดชอบขึ้นมา จิตใจของคนเวลามันพัฒนา มันพัฒนามาอย่างนั้น เราเห็นกันอยู่อย่างนี้ทุกคนมี กายกับใจ ทุกคนมีฉลาด มีปัญญาทั้งนั้น ปัญญาทางโลกใจ

เวลาจะเข้ามาวัดมาวา เวลาจะปฏิบัติ ปฏิบัติไม่เป็น ทำไม่ถูก เด็กน้อย มันเด็กน้อยที่ไหน มันเด็กน้อยที่ตรงที่ธรรมที่ในหัวใจนะ มันไม่รู้ว่าอะไรเป็นจริงและอะไรไม่จริง ฉะนั้นสิ่งที่ว่า มัชฌิมาปฏิปทา มัชฌิมาปฏิปทาของใคร ถ้าเด็กน้อยๆ ก็ดูแลเขา ดูแลเขาให้เขาทำตามความเป็น จริงของเขา ให้พยายามให้เขารักษาตัวของเขาให้ได้ ถ้าโตขึ้นมา วัยประถมวัยก็ดูแลน้อง ดูแล ตัวเองด้วย ทำความรับผิดชอบตัวเองด้วย วัยทำงานวัยที่รับผิดชอบ ถ้ามีรงนะ มัชฌิมาปฏิปทาๆ แบบนี้ คูสิ คนที่มีวุฒิภาวะมากน้อยแค่ไหน คนที่จะทำคุณงามความดีได้มากน้อยแค่ไหน จิตใจ ของคนมันสูงส่งขึ้นมา ถ้าจิตใจสูงส่งขึ้นมามันดูแลดี เวลาไปโรงพยาบาลถึงหมอแล้วเรารอด

นี่ก็เหมือนกันครูบาอาจารย์ที่มีรง ใดๆ ก็แล้วแต่ ไม่พาออกนอกรทางแน่นอน ถ้าพา เขาออกนอกรทาง นั้นเวลาเข้าพรรษาส่วนใหญ่ไปทำวัตรครูบาอาจารย์ ท่านจะเทศน์เรื่องพระจักขุ บาล ส่วนใหญ่เป็นพระจักขุบาล เพราะพระจักขุบาล เวลาเข้าพรรษาท่านได้อธิษฐานพรรษาของ

ท่าน ท่านเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของกรรมฐานแล้วเข้าป่าไป เข้าป่าไปอยู่กับชาวบ้านเขา อยู่กับชาวบ้านป่าเขา แล้วท่านประพฤติปฏิบัติของท่าน พระจักขุบาล ท่านถือเนสัชชิกท่านถึงไม่นาน

นั่นล่ะ แล้วท่านก็พยายามประพฤติปฏิบัติของท่าน ออกพรรษานะ เวลาออกพรรษานะ ท่านวิกฤตติอุกฤษฏ์ของท่าน ทำปฏิบัติของท่านด้วยความเป็นจริงของท่าน ในพรรษาฯ หนึ่ง เริ่มต้นจากอธิษฐานพรรษา แล้วท่านประพฤติปฏิบัติของท่านตามความเป็นจริงของท่าน ท่านต่อสู้กับกิเลสของท่าน เวลาท่านต่อสู้กับความง่วงเหงาหาวนอน ท่านต่อสู้กับความอยากจะขัดเนสัชชิกนะ อยากจะให้มันประสบความสำเร็จ สู้กับกิเลสนะ แล้วมันก็เวรมีกรรมไง มีเวรมีกรรมมีเวรมีกรรมว่าเป็นโรคตาขึ้นมา หมอเขามารักษานะ หมอรักษาบอกถ้าจะรับการรักษาต้องนอนพอนอนขึ้นมามันจะซึมไปทั้งหมด มันจะรักษาดวงตานี้ได้

แต่ท่านถือเนสัชชิกท่านไม่ยอม ท่านนั่งหยอดตา หยอดตามันไม่หาย พอไม่หายหมอเขาเสียชื่อเสียงของเขา หมอมาหาเขาเลยนะ มาหาพระจักขุบาลบอกว่าถ้าไม่ทำตามที่เขาบอก ขอให้บอกเขานะ ว่ารักษาด้วยตัวเอง อย่าเอ่ยชื่อหมอนั้น เพราะกลัวจะเสียชื่อของเขา พระจักขุบาลก็รับปากจะไม่บอกว่าหมอรักษา เขาจะรักษาตัวเอง เขาต่อสู้ของเขา ต่อสู้กับทุกขเวทนา ต่อสู้กับกิเลสตัดหาความทะยานอยาก ต่อสู้กับความเรียกร้อนในใจ

เพราะเราจะหาธรรม สังฆธรรมความเป็นจริง ปฏิบัติฯ ไปถึงที่สุด มันวิกฤตติขึ้นมาถึงเวลาตาบอด ตาเสียไปเลย แต่พอตาบอดขึ้นมามันด้วยเหตุการณ์ที่ได้สติปัญญาพิจารณาของท่านของท่านไปนั่นนะ มันไปสว่างโพรงในใจ ตาบอดแต่สว่างโพรงในใจ ท่านถึงทำของท่าน ในพรรษาครูบาอาจารย์ท่านเอาเรื่องนี้มาเป็นคติให้เวลาไปทำวัตรจะเทศน์สอนให้เรามีกำลังใจ

พระจักขุบาลในพรรษาฯ หนึ่ง ตั้งแต่เริ่มเข้าพรรษา อธิษฐานพรรษานะว่าจะถือเนสัชชิกไม่นานไม่นานจะถืออิริยาบถ ๓ ยืน เดิน นั่ง อยู่อย่างนั้นแต่ไม่นาน ต่อสู้กับกิเลสๆ ในใจของตน พรรษาฯ หนึ่ง ตั้งแต่เข้าพรรษา ออกพรรษาเป็นพระอรหันต์ขึ้นมา เป็นพระอรหันต์ขึ้นมาแต่ด้วยความเข้มแข็งของท่าน ประวัติในธรรมบท ประวัติของพระจักขุบาลมันยังมีต่อเนื่องไปอีกมากมายเลยในชีวิตของพระจักขุบาล มันมีเรื่องอะไรแปลกๆ เยอะมาก

เวลาจะกลับบ้าน เวลาจะกลับถิ่นของตน พระที่ไปปฏิบัติด้วย เป็นพระอรหันต์ต่างๆ เขาก็กลับของเขาได้ แต่พระจักขุบาลกลับไม่ได้ ก็ให้หมู่คณะไปถึงนั่นไปบอกให้หลานบวช บวช

เสร็จแล้วฝึกหัดจนชำนาญแล้วจะมารับพระจักขุบาลกลับไป มันมีเกร็ด มีสิ่งต่างๆ ให้เห็นว่า เวลาพระจักขุบาลเป็นพระอรหันต์ แต่โลกเขาไม่เชื่อ เวลากลับไปถึงวัดแล้ว เขาทำให้ เพราะว่า พี่ชายญาติพี่น้องเขาทำทางจงกรมไว้ให้ ให้เดินจงกรมเพราะว่ามีวิหารธรรม พระอรหันต์ พระอรหันต์คาบอด แต่เป็นพระอรหันต์

เขาเดินจงกรม ฝนตกอย่างนี้แมลงมาเต็มเลย แล้วเหยียบแมลงเพราะคาบอดไม่เห็น เวลา มีพระต่างถิ่นมา เขาไปเห็นเข้าโงะว่าเวลาตาคีจี้ก็เกียดไม่ทำ เวลาคาบอดก็อวดขยัน แล้วก็มา เหยียบสัตว์ตาย ปรับอบัติปาจิตตีย์เพราะเหยียบสัตว์ตาย เขาโงะกัน โงะไปถึงองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่าเป็นปาปมุต เขาพ้นแล้ว สติวินัย มัน ไม่มีอบัติ ทั้งๆ ที่เป็นอยู่ ถ้าเป็นอบัติ อบัติคือการเหยียบ เราทำชีวิตสัตว์ให้ตายไป มันก็เป็น อบัติปาจิตตีย์อยู่แล้ว เราฆ่าสัตว์โคเนจตนาหรือไม่เจตนาแล้วแต่ เพราะเราต้องอบัติ ต้อง เพราะไม่รู้ อบัติต้องเพราะถ้าเป็นอบัติตามอบัติไป ถ้าสงฆ์ธรรมเป็นอบัติ แล้วถ้าทำโดย ขาดสติก็เป็นอบัติ ถ้าเป็นนะ

แต่นี้พระอรหันต์ บอกว่าไม่เป็น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตัดคดีความนี้ ดับไฟ อันนี้ไว้ไม่ให้มันกระจายออกไป พระอรหันต์ เพราะในพรรษาๆ หนึ่ง เขาประพฤติปฏิบัติของ เขาตามความ ได้จริง ถ้าตามความเป็นจริงอย่างนั้น จะเป็นความจริงอย่างนั้น

ถ้าครูบาอาจารย์ที่ท่านมีฆงของท่าน ท่านพยายามชักนำเราให้เข้าสู่สังฆธรรม แต่ถ้าครูบา อาจารย์ของเราท่านไม่มีฆง ถ้าไม่มีฆงมันเหลวไหล แล้วเวลาทำขึ้นไป คูสิในสมัยปัจจุบันนี้เรา ประพฤติปฏิบัติกัน เราปฏิบัติมาจากไหน มาจากตำรับตำรา เวลาเราศึกษาธรรม ศึกษา ศึกษาเป็น ภาคปริยัตินะ ศึกษาแล้วมาปฏิบัติคือร่องรอย ธรรมและวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธ เจ้าเป็นศาสดาของเรา

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีชีวิตอยู่ นั่นนะตัวศาสดาแท้ ตัวองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้ามีชีวิตอยู่เทศนาว่าการด้วยมุขปาฐะ ด้วยปากของท่าน ท่านแสดงธรรมของท่าน พระอานนท์ พระอุบาลี เป็นผู้ทรงจำวินัยและทรงจำธรรมนี้ไว้ เวลาทำสังคายนาคำสังคายนาคำนี้ มาเป็นธรรมและวินัย พอธรรมวินัย เป็นร่องเป็นรอย

เราจะตามรอยธรรม ตามรอยธรรมอันนี้ ถ้าเราจะตามรอยธรรมอันนี้ ถ้ามีครูบาอาจารย์ที่ มีฆงจริง ท่านจะพาเราเข้าสู่สังฆจะความจริง ถ้าเราไม่มีครูบาอาจารย์ที่เป็นสังฆจะความจริง เราได้

แต่ร่องรอย เวลาปฏิบัติกัน ปฏิบัติพอเป็นพิธี ปฏิบัติกันตามความร่องรอยนั้น แล้วตามร่องรอยนั้น ก็ถือเคร่ง ถือเคร่งตามนั้น ถือเคร่งตามที่ว่าที่เราศึกษามา

คูสิ เวลาออกพรรษา เวลาตัดบาตรเทโวแต่ละพื้นถิ่นเขาก็ทำไม่เหมือนกัน ถ้าทำไม่เหมือนกันเพราะอะไร เพราะมันเป็นภูมิประเทศ ภูมิประเทศ ถ้าเขามีภูเขา เขาเดินลงมาจากเขา ถ้าเขามีวัดขึ้นมาเขาลงมาจากโบสถ์ ทางถิ่นนิยมของทางภาคใต้เขานิยมการชักพระ คูสิทางน้ำ เขาก็ชักเรือทางน้ำ มันอยู่ที่ภูมิประเทศไง แล้วมันมาจากไหนล่ะ ก็มาจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าลงมาจากดาวดึงส์ ลงมาจากดาวดึงส์ ลงมา ไปจำพรรษาบนดาวดึงส์ ไปโปรดมารดา จนสุดท้ายแล้วออกพรรษาก็ลงมาจากดาวดึงส์

มันมีจริงไหม มันมีจริงอยู่ในพระไตรปิฎก แล้วชาวพุทธเราเชื่อจริงไหม แล้วชาวพุทธเชื่อตามประเพณีๆ เขาก็ทำตามประเพณี ประเพณีตัดบาตรเทโว ประเพณีเขามีอยู่แล้ว เราไม่ได้คิดว่าประเพณีมันผิด เราไม่ได้ว่าประเพณีมันผิด แต่เราจะบอกว่า พื้นถิ่นตามภูมิประเทศเขายังทำของเขาเพื่อให้สมกับการกระทำของเขาด้วยศรัทธาความเชื่อของเขา แต่มาด้วยเหตุผลเดียวกัน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าลงมาจากดาวดึงส์ แล้วลงมาจากดาวดึงส์ เราเป็นนักวิทยาศาสตร์กันในปัจจุบันนี้ เราเชื่อไหม เขาถึงบอกว่าศาสนากับวิทยาศาสตร์มันจะมีความโต้แย้งกัน ทางวิทยาศาสตร์บอกเป็นไปได้ไม่ได้ มันเป็นไปได้หรือเปล่า มันจะพิสูจน์ตรวจสอบกันอย่างไร

แต่ในทางธรรม ในทางธรรมเราเชื่อไหม เราเชื่อ ใครจะว่าโง่จะว่าฉลาด เราก็เชื่อของเรา เราเชื่อของเรา เราเชื่อเพราะว่าเวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านะ ตามรอยธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดมาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ เวลาจะได้ขึ้นครองราชบัลลังก์ เวลาออกบวช ออกบวชเห็นคนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนตาย แสวงหา ตามรอยแสวงหาธรรมะ แสวงหาธรรมะอยู่ ๖ ปี ท่านแสวงหาธรรมะอยู่ ๖ ปี ไปศึกษากับเจ้าลัทธิต่างๆ

คูสิในพระไตรปิฎก พวกเดียรถีย์ นิครนถ์ สัญชัยต่างๆ เขาก็ปฏิญาณตนว่าเขาเป็นศาสดา เขาเป็นพระอรหันต์ พวกนั้นเขาพยายามแสวงหา แล้วเขาแสวงหาได้เป็นความจริงของเขาหรือไม่ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปศึกษากับเจ้าลัทธิต่างๆ ก็ไปศึกษากับเขา ตามร่องรอย รอยอันนั้น มันรอยอะไรล่ะ เพราะว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่ตรัสรู้ธรรม

ธรรมะมันมาจากไหน มันตามรอยธรรม มันไม่มีรอยให้ตาม มันไม่มีร่องไม่มีรอยให้ตามเลย ไปศึกษากับเจ้าลัทธิต่างๆ ไปศึกษากลับมาแล้วก็มีความรู้ มีความรู้มีความเห็นเสมอเขาทั้งนั้น พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะไปเรียนกับตัณหัชย ตัณหัชยสอนจนหมดพุงแล้ว มันไม่มีร่องไม่มีรอยให้ตามนะสิ

ถ้ามันไม่มีร่องให้ตามนะ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปค้นคว้าอยู่ ๖ ปี ๖ ปี มันไม่มี เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะ เวลาประพาศปฏิบัติเวลามาค้นคว้าด้วยตัวขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอง เวลามาค้นคว้าด้วยตัวขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยวิชา ๓ บุปเพณิวาसानุสติญาณร่องรอยที่มันสร้างสมบุญญาธิการมามันยาวไกลขนาดไหน กว่าจะเป็นพระโพธิสัตว์ กว่าที่สร้างสมบุญญาธิการมาเพราะสร้างสมบุญญาธิการมาขนาดนั้น บุปเพณิวาसानุสติญาณย้อนอดีตชาติไป เวลากลับมา จุติปปาทญาณถ้ามันทำไม่ได้ มันจะไปอนาคตนั้น

แต่ย้อนกลับมา อาสวักขญาณทำลายอวิชาในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตัวธรรม ถ้าได้สัจจะความจริงขึ้นมาในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ฆ่า ได้ทำลายอวิชา ได้ฆ่าพญามารในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสร็จสิ้นไป เสวยวิมุตติสุขๆ วิมุตติสุขมันเป็นสุขเหนือโลก มันเป็นสุขพ้นจากโลก ไม่มีดวงใจดวงใดเคยได้สัมผัส ไม่มีดวงใจดวงใดเคยได้เห็น

เวลาเราประพาศปฏิบัติกัน เวลาคนเห็นนิมิต เห็นต่างๆ จินตนาการต่างๆ ได้ทั้งนั้น แต่จินตนาการนิพพานไม่ได้ จินตนาการถึงความสิ้นกิเลสไปเป็นชั้นเป็นตอนไม่ได้ เว้นไว้แต่ผู้ที่ปฏิบัติจริงรู้จริงตามความเป็นจริงอันนั้น เขาจะรู้ได้ตามความจริงของเขา ถ้าเรารู้ตามจริงไม่ได้ มันเพราะอะไร เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมา เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบรรลुธรรม ตรัสรู้ธรรม

พอตรัสรู้ธรรมขึ้นมา สัจธรรมความจริงอันนี้ต่างหากละ ความจริงๆ อันนี้ ตัวธรรมแท้ๆ เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมมีรัตนะ ๒ คือมีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับพระธรรม แล้วค้นคว้าๆ ค้นคว้าอยู่ ๖ ปี คำว่า ๖ ปีไปศึกษากับเจ้าลัทธิต่างๆ ลัทธิต่างๆ มีสิ่งใดที่มันมีธรรมบ้างละ มันไม่มีอยู่ไง เพราะมันไม่มีอยู่ไง แล้วไปศึกษากับเจ้าลัทธิที่เขาปฏิบัติตนว่าเขาเป็นๆ มันก็เป็นฉานโลกีย์ทั้งนั้น มันก็เป็นฉานโลกีย์เป็นมิฉานโลกีย์ เป็น

ความเห็นผิด แต่ความเชื่อ คุณความเชื่อเชื่อก่อนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะไปศึกษากับเขา แล้วก็เชื่อจนมาป่านนี้

คุณติ เวลาศาสนา ศาสนาพุทธของเราเจริญรุ่งเรืองนะ ครอบคลุมไปทั่วทั้งทวีป เวลาเขาไปขุดค้นทางประวัติศาสตร์ ไปขุดค้นทางศิลปวัฒนธรรม ขุดค้นมาแต่ละพื้นที่นะ เวลาพุทธศาสนาเจริญครอบงำไปหมด เพียงแต่ว่าศาสนาพุทธมันศาสนาที่ใช้ปัญญา ศาสนาที่มีคุณธรรม แล้วมีคุณธรรมนะ ศาสนาแห่งสันติภาพไม่รุกรานไม่ทำลายใคร โลกธรรม ๘ ถือว่าสิ่งนั้นเป็นโลกธรรม ๘ เรายกขาใจของเรา เราพื้นฟูของเรา แต่ลัทธิอื่นมันไม่คิดอย่างนั้นสิ เวลาลัทธิอื่น เขาทั้งหมด ทำลายทั้งหมด ทำลายมาทั้งหมด จนศาสนามันยุบยอบไป ยุบยอบไปนะ

แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพูดไว้ในพระไตรปิฎกอยู่แล้ว ในธรรมวินัย กิ่งพุทธกาลศาสนาจะเจริญอีกหนหนึ่ง เจริญอีกหนหนึ่ง ความเจริญ เรามาฟื้นฟูกัน คิดดูว่ามันทั้งทวีปแล้วมันหายไปจนอยู่ชายขอบ ชายขอบก็ในพื้นที่ของพวกเรานี้ไง ถ้าในพื้นที่ของพวกเรานะ แล้วเวลาพื้นที่ของพวกเรา มันด้วยประเพณีด้วยวัฒนธรรม เราขุดค้นกัน แต่ละวัด แต่ละโบราณสถานต่างๆ มันยิ่งใหญ่ทั้งนั้น มันยิ่งใหญ่เพราะคนเรามีศรัทธา คนมีศรัทธานะ พอมันมีศีลมีธรรมขึ้นมา คุณติในเมื่อการกสิกรรม การต่างๆ มันอุดมสมบูรณ์ อุดมสมบูรณ์หมดด้วยศรัทธาความเชื่อ เขาทุ่มเท เขาทำของเขาด้วยความอสังการ เวลาเขาขุดค้นไป

สิ่งนั้นมันเป็นเพราะว่าเกิดจากน้ำใจของผู้ที่มีศรัทธาความเชื่อ นะ เกิดขึ้นมาจากสิ่งนั้น แต่เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ที่ตรัสธรรมตามความเป็นจริง แล้ววางธรรมวินัยนี้ไว้ มันเป็นเรื่องเป็นรอย แล้วถ้าเป็นเรื่องเป็นรอยนะ ถ้ามีคนบุญมาเกิด มีครูบาอาจารย์ที่ดีมาเกิด ท่านประพฤติปฏิบัติของท่านตามความเป็นจริงของท่าน ถ้าเป็นความจริงของท่านขึ้นมาในหัวใจของท่าน มันทำให้คนเชื่อถือศรัทธา แล้วพยายามจะแสวงหาบุญกุศลของเขา ทำคุณงามความดีของเขา ถ้าคุณงามความดีของเขา นั้นมันเป็นเรื่องของประเพณีวัฒนธรรมเป็นเรื่องของโลก

ฉะนั้น เวลาเราเกิดมา เราเกิดมาท่ามกลาง เราเกิดมาท่ามกลางที่ว่าเวลาครูบาอาจารย์ท่านรื้อค้นออกมา รื้อค้นของท่านขึ้นมา แล้วถ้าเป็นความจริงของท่านขึ้นมา ท่านมีธงของท่าน ท่านถึงพยายามสั่งสอนพวกเราไง สั่งสอนพวกเราด้วยคุณธรรมในใจนะ แล้วเวลาสั่งสอนพวกเราด้วยคุณธรรมในใจ ให้มีศรัทธา ให้มีความเชื่อมั่นในพุทธศาสนา ให้เชื่อมั่นก่อนว่าพระพุทธ

พระธรรม พระสงฆ์มีอยู่จริง แล้วให้เชื่อมั่นอยู่ัจธรรมความจริงมันแก้โรคแก้ภัยในใจเราได้ แก้โรคในหัวใจของเราคือโรคอวิชชา โรคอวิชชา โรคความไม่รู้ในใจของเรา เพราะมันปิดตาของเรา เราถึงได้เวียนว่ายได้เกิดอยู่อย่างนี้ การเวียนว่ายตายเกิดอยู่อย่างนี้ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบุพเพนิวาสานุสติญาณย้อนอดีตชาติไป เพราะได้สร้างบุญญาธิการมาขนาดนี้ ๔ อสงไขย ๘ อสงไขย ๑๖ อสงไขย ถึงมีเขาวนมีปัญญามีการรื้อค้นในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วเป็นัจธรรมขึ้นมาตามความเป็นจริง

แล้วในสมัยปัจจุบันนี้ เราเกิดมาถึงพุทธกาล เราเกิดมาถึงพุทธกาล เราต้องสร้างบุญญาธิการของเราเหมือนกัน ถ้าเราไม่สร้างบุญญาธิการมา เราจะไม่มีจิตใจฝึ่ฝี่ คูลี เวลาคนเขาอยู่ทางโลก แม้แต่หน้าที่การงานของเขา เขาก็มีความภาระรับผิดชอบของเขาจนล้นเหลืออยู่แล้ว เขาก็จะมีเวลาอะไรไปทำสิ่งใดอีก ทำไมพวกเรามีเวลาล้นเหลือ ทำไมมีเวลาที่มากขึ้นกว่าความเป็นจริงในใจของเราละ เวลาล้นเหลือมันล้นเหลือมาจากไหน ล้นเหลือมาจากว่าถ้าเราแบ่งปันเวลาได้ มันก็จะมีเวลาให้ประพฤติปฏิบัติ ถ้าเราแบ่งปันเวลาไม่ได้ เราแบ่งปันเวลาไม่ได้ เรากิเลสมันครอบงำอยู่นะ มันก็สิ่งนี้มีความจำเป็นๆ

ทีนี้เวลาเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เวลาปฏิบัติตามความเป็นจริงแล้วมันก็ยังอ้างเล่ห์เหลี่ยม เราต้องมีหน้าที่การงาน เดี่ยวเรามี ทั้งๆ ที่มันก็มีอยู่จริงนั่นแหละ แต่มันอยู่ที่อำนาจวาสนาของคน อยู่ที่อำนาจวาสนาของใจมันแบ่งเวลาเป็นไหม ในเมื่อเวลาทำงานเราก็ได้ทำมาแล้ว งานมาเราไม่เคยทำมาหรือ เราก็ทำมาทุกๆ คน ทุกคนก็มีหน้าที่การงานทั้งนั้น แม้แต่เป็นพระ

ครูบาอาจารย์ที่มีฆง ท่านจะพาทำงานสิ่งใดก็พาทำงานเพื่อ เพื่อสังคม เพื่อสังฆะ เพื่อความเป็นอยู่ในวัดนั้น พอทำให้ความเป็นอยู่ พระก็มาจากคน พระมาจากคน พระก็ต้องมีที่อยู่อาศัย ต้องมีปัจจัยเครื่องอาศัย ถ้าเครื่องอาศัยก็เพื่อแค่อาศัย อาศัยไว้เพื่อประพฤติปฏิบัติ ไม่ใช่อาศัยแล้วก็จะไปติดความอาศัยสิ่งนั้นว่ามันเป็นความจริงขึ้นมา จะเอาสิ่งนั้นมาเป็นเครื่องอยู่เครื่องอยู่ทำไปๆ มันจะทำไปอย่างไร แม้แต่พระเขาก็ต้องมีหน้าที่การงานของเขา แต่เขาก็แบ่งเวลาของเขาเป็น เวลาทำอะไรเขาจะช้กลับมามาๆ ในประพฤติปฏิบัติ

นี่ก็เหมือนกัน เราเป็นฆราวาส เรามีหน้าที่การงานของเรา เราก็ทำหน้าที่การงานของเรา แต่เราก็มีศรัทธามีความเชื่อ เราก็แบ่งปันเวลาให้ได้ว่าเราจะต้องมาประพฤติปฏิบัติ ในทางขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก ทางฆราวาสเป็นทางคัมแคบ คัมแคบเพราะเวลาเราจะ

ปฏิบัติก็หาได้ยาก แล้วกิเลสมันยังควบคุมหัวใจอยู่อีก มันยังควบคุมหัวใจ มันยังบอกมีความจำเป็น ๆ มีความจำเป็นไปหมด มีความจำเป็นต่อเมื่อเวลาทำหน้าที่การงานนะ เวลามาประพฤติปฏิบัติแล้วมันก็ยังซ่อนตัวเข้ามา เวลาปฏิบัติโน่นก็จำเป็น นี่ก็จำเป็น มันทำให้เราคลอนแคลนอยู่ตลอดเวลา เวลาที่เราแบ่งปันเวลา แล้วเวลามาประพฤติปฏิบัติ เวลาประพฤติปฏิบัติจะเอาความจริงของเราละ

ตามรอยธรรมๆ ตามรอยธรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือคัมภีร์มา ตามรอยธรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติขึ้นมาตามความเป็นจริง เขาบอกถ้ามันโดยกิเลสตัดหาความทะยาน ธรรมะมันมีอยู่แล้ว ทำไมมันต้องมาทำให้มันทุกข์มันยาก เราทำตามรอยนั้นไป ทำให้เหมือน มันก็จะมีความจริง ทำแบบไม่ทำ

ถ้าจะทำขึ้นมาจะเป็นความทุกข์ ถ้าจะทำขึ้นมามันก็เป็นหน้าที่การงาน มันก็เป็นความลำบาก ก็บอกว่าไม่ต้องทำอะไรเลย กำหนดไว้เฉยๆ มันก็จะป็นนิพพาน เพราะนิพพานเป็นความว่าง มันก็เป็นความว่างแล้ว เราตามรอยธรรม รอยนั้นคือวิธีการปฏิบัตินะ รอยนั้นไม่ใช่ความจริงนะ เราเห็นรอย เราเห็นรอย คุณสิ นายพรานเขาล่าสัตว์ เขาเห็นรอยเท้าของสัตว์ เขาได้สัตว์ใหม่ แต่เขาเห็นรอยของมันเขาก็ยังดี ยังดีเพราะเห็นรอยละ ถ้าเห็นรอยมันต้องมี ต้องมีคินะ เขาก็ต้องพยายามจะล่าสัตว์นั้นให้ได้ถ้ามันมีรอย

ถ้าไม่มีรอยเลย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่มี ร่องรอยนี้ไม่มีเลย ไปแสวงหากับเจ้าลัทธิต่างๆ ว่าถ้าเราจะล่าสัตว์ มีรอยสัตว์จะได้สัตว์ นี่ก็เหมือนกัน เวลาบอกเราจะประพฤติปฏิบัติ เรามีเป้าหมายว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีเป้าหมายไว้จะประพฤติปฏิบัติ จะชำระล้างกิเลสให้ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ไปศึกษากับเขา เขาก็พาออกนอกกลุ่มนอกรทาง ทำทุกกริยา ทำว่ามันจะเป็นไป มันออกนอกกลุ่มนอกรทาง ออกนอกร่องรอยไปเลย ปฏิบัติจนถึงที่สุดแล้วทั้งหมดเลย รอยก็หาไม่ได้ สัตว์ก็ไม่มี แล้วจะไปเอาที่ไหน แต่ในปัจจุบันนี้ธรรมะมีอยู่โดยดั้งเดิม ธรรมะมันมีอยู่แล้ว มันมีอยู่แล้วเพราะเราเกิดมาเป็นสาวกสาวกะ เราเกิดมาเป็นชาวพุทธ เราเกิดมา สมบัติ สมบัติๆ ธรรมะเป็นขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในสมัยพุทธกาลนะ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นคนบัญญัติเอง บัญญัติว่าไม่ให้พระแสดงฤทธิ์แสดงเดช ไม่ให้แสดงอภิญญาเพื่อให้เขาเห็นว่าเป็นผู้วิเศษ แล้วเวลาเรามีพวกเดียรถีย์มาทำ มาทำว่ามีฤทธิ์มีเดชจริงหรือเปล่า พระทุกองค์บอกว่าจะ.. พระโมคคัลลานะ พระ

อนรุทธะ ครูบาอาจารย์ที่ท่านมีฤทธิ์มีเดชเป็นผู้ขอเองว่าจะทดสอบกับพวกเดียรถีย์ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่อนุญาต ไม่อนุญาตให้ทดลองกับพวกเดียรถีย์

แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้รับทำเอง พอไปรับทำเอง พวกฆราวาส พวกลูกศิษย์ลูกหาไปตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้บัญญัติเอง ว่าไม่ให้แสดงฤทธิ์แสดงเดช ถ้าแสดงออกมาแล้วมันเป็นปาราชิกเลยละ ขาดจากความเป็นพระ ถ้าผู้ไม่มีอยู่ในตนปาราชิก ๔ อวดอุตริมนุสสธรรม แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ถามโยมกลับ บอกว่าเราเป็นเจ้าของสวนมะม่วง เรามีสิทธิกินมะม่วงใหม่ คนอื่นไม่ใช่เจ้าของมะม่วง คนอื่นเขาจะเข้ามาในสวนเรา เขาจะมาเด็ดมะม่วงเรา เขาลักหรือเปล่า เขาลักอยู่แล้ว แต่ถ้าเราเป็นเจ้าของสวน มะม่วงเป็นของเรา ถ้าเราจะกินมะม่วงในสวนเรา ได้ไหม ได้

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกก็เราเป็นเจ้าของสวน ก็เราเป็นเจ้าของธรรม เราเป็นคนหรือคนขึ้นมา ธรรมะ ธรรมะ ที่เราว่ามีอยู่แล้ว มีอยู่แล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมามันถึงมี ถ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ตรัสรู้ขึ้นมา พระปัจเจกพระพุทธเจ้าเท่านั้นที่ตรัสรู้เองโดยชอบ นอกนั้นเป็นไปไม่ได้

แต่เพราะเราเกิดมา สาวกสาวกจะมันจะทุกข์จะยากขนาดไหน เราจะมี เราจะไม่มีอำนาจวาสนาขนาดไหน แต่เราก็เกิดมาพบพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ สังฆธรรม สังฆธรรมที่เราเกิดมา เราได้มาพบ เราได้มารู้มาเห็นเราสาวกสาวกจะได้ยินได้ฟังแล้ว ได้ยินได้ฟังร่องรอย ร่องรอยสัตว์ๆ แต่ยังหาตัวสัตว์ไม่เจอ แต่มันร่องรอยสัตว์ นี่คืออะไร ร่องรอยของธรรม ร่องรอยของธรรม ตามรอยธรรม ตามหาให้มันเจอสิ ตามรอยธรรมๆ เอาแต่รอยมัน สัตว์ไม่เคยเห็น เห็นแต่รอยสัตว์

นี่ก็ประพฤติปฏิบัติก็ทำกันอยู่อย่างนั้น เคนจกรรม นั่งสมาธิภาวนาก็ทำตามเขาไป ประเพณีวัฒนธรรมใครชวนทำอย่างไรก็เชื่อตามเขาไป มันร่องรอยทั้งนั้น จะว่ามันผิดหรือ ผิดมันจะมีอยู่ในพระไตรปิฎกหรือ อ้าว ก็นั่งสมาธิภาวนามันมีอยู่ไหม มันก็มีอยู่ในพระไตรปิฎก มีทั้งนั้น การสอน เพราะการสอน คุณติ เวลาจิตของคน ถ้ามันยังเป็นเด็กน้อย ก็พยายามจะให้มันรักษาตัวของมันเองให้ได้เพื่อไม่เป็นภาระคนอื่น แต่ถ้ามันเป็นเด็กชั้นประถม มันรักษาตัวมันเองได้แล้ว มันหาอยู่หากินเป็น ก็เลี้ยงน้องด้วย ถ้าวัยทำงาน ทำงานแล้วก็รับผิดชอบมากขึ้น ถ้าเป็นผู้ใหญ่ๆ ผู้มีรัตนัญญ ผู้ที่อยู่มานานมีประสบการณ์ ก็ให้คำแนะนำให้คำสั่งสอนคน

จิตใจของคนมันต้องพัฒนาขึ้นมาเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นมา มันจะเอามาจากไหนว่าธรรมะมีอยู่แล้วๆ ก็เข้าข้างตัวเอง นั่นละ เอาแต่รอย ได้แต่รอยของสัตว์ แต่เวลาครูบาอาจารย์ท่านสอน คุณติ หลวงตาท่านบอกให้กำหนดพุทโธๆ ตามรอยโค พุทโธๆ เราไปเรื่อย ตามร่องรอยของมันไป พุทโธๆ ตามรอยโค พุทโธๆ หายใจเข้านี่พุท หายใจออกนี่โธ ร่องรอย ร่องรอย เพราะยังไม่เป็นความจริงใจ กำหนดพุทโธไม่เป็นความจริง

แต่ถ้าคนที่มีอำนาจวาสนา พุทโธซัดๆ เขาพุทให้ซัดๆ โธให้ซัดๆ เพราะจิตใจของเขาถ้ามันสงบลง พุทโธๆ จนพุทโธไม่ได้ เดินตามรอยนั้นไปๆ พยายามตามรอยนั้นไป ตามรอยสัตว์ให้ได้ สัตว์มันมีร่องรอยมันต้องมีตัวของมัน แล้วรอยเก่ารอยใหม่ ถ้าวรอยมันเก่ามันจะไปค้นคว้ามันอยู่อีกยาวไกล แต่ถ้าวรอยมันยังใหม่ๆ สดๆ ร้อนๆ ตามมันไปๆ มันต้องเจอตัวมัน พุทโธๆ มันต้องเข้าไปสู่ใจแน่นอน เพราะมันคิดมาจากไหนๆ

เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเจ้าของธรรม เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเจ้าของธรรม เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงได้บอกวิธีการ ได้บอกวิธีการขึ้นมาแล้วเราก็ไปเอาวิธีการนั้น เอาร่องรอยนั้นมาเป็นสมบัติของเรา เรียนมากเรียนน้อย แต่ไหนก็ว่ามีความรู้ ก็มันร่องรอยทั้งนั้น มันวิธีการขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียนมาเท่าไรก็ว่ามีความรู้มากเท่านั้นๆ แต่ไม่เคยเห็นสัตว์เลย

นี่ใจครูบาอาจารย์ที่ไม่มีฆง ถ้าครูบาอาจารย์ที่มีฆง ให้ทำไป เพราะครูบาอาจารย์ท่านล่าสัตว์ ท่านเห็นสัตว์ ท่านเลี้ยงสัตว์ ท่านมีฟาร์มสัตว์ ท่านมีสัตว์ทุกชนิดที่ท่านจะเอามาแนะนำเรา ท่านเป็นเจ้าของสวนสัตว์ สวนสัตว์สัตว์ชนิดใดละ จิตชนิดใด จิตนิสัยเป็นอย่างไร สัตว์ประเภทใด รอยทำเป็นอย่างไร สัตว์ประเภทใด ไก่ก็รอยทำหนึ่ง เก้ง กวาง เสือสาง มันก็เป็นรอยทำ มันไม่เหมือนกัน

เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นไปพุทโธก็ได้ ฆมโมก็ได้ สังโฆก็ได้ เวลาปัญญาอบรมสมาธิ เราพยายามทำของเราขึ้นมา ตามรอยมัน ตามรอยหัวใจ ครูบาอาจารย์เวลาท่านสอน คุณติ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก เราเป็นแค่บอกวิธีการเท่านั้น เราเป็นคนบอกทางเท่านั้น พวกเธอต่างหากจะต้องหาเอง พวกเธอต่างหากต้องประพฤติปฏิบัติตามความจริงอันนั้น

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าครูบาอาจารย์มีฆงนะ ถ้าครูบาอาจารย์ไม่มีฆงมันไม่รู้เหนือรู้ใต้ คนเข้าป่ามันไม่มีเข็มทิศ มันไม่รู้ทิศเหนือ-ทิศใต้ แล้วมันจะผ่านป่านั้นออกมาได้อย่างไร คนเข้าป่านะ

เขาชำนาญมาก เขามองดาวเขากำหนดเข้าออก เขาชำนาญของเขา แล้วสัตว์ป่าในป่าเราเคยผ่าน เรานักล่าในป่า เรารู้ไปหมด มันอยู่ที่ไหน มันมีจำนวนเท่าไร แล้วเราจะดักอย่างไร จะใช้อย่างไร เป็นประโยชน์กับเรา แล้วฝึกฝนพวกเรา ทำให้เจอ ถ้าเราหาเจอเราจะเป็นเด็กน้อย ทารก ทารก เกิดมาพ่อแม่ให้นม ทารกเกิดมาพ่อแม่ให้นม เลี้ยงดูมา

นี่ก็เหมือนกัน องค์กรสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดา จิตใจของเราเราหาไม่เจอ เราหาใจของเราไม่เจอแล้วจะทำสิ่งใดกัน สิ่งทีบอก่าศึกษาธรรมมา ประพฤติปฏิบัติพอเป็นวิธี เท่านั้น นั่นร่องรอยทั้งนั้น เอร่องรอยมาเป็นความจริง มันจะเป็นความจริงไปได้ไหมละ เราก็ศึกษามาในภาคปริยัติ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ถ้าเราศึกษามาภาคปริยัติแล้ว ปริยัติเรียนมาก็เรียนมา เพื่อที่จะปฏิบัติ เราไม่ใช่เรียนมาว่าจะมาเป็นสมบัติของเรา ถ้าเรียนมาเพื่อเป็นสมบัติของเรา ใช่ว่าเรียนจบมาแล้วเขาให้ใบประกาศ เขามีวุฒิที่เราศึกษา เราจบ แต่ แต่เรารู้อะไรละ จบแล้วมันยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่หรือไม่ จบแล้วเรารู้จักจิตของเราหรือไม่

เวลาฟังธรรมพระกรรมฐาน เขาบอกกรรมฐานพูดไม่มีที่ไปที่ไป มันไม่มีที่ไปที่ไปที่ไหน มันมีที่ไปที่ไปจากจิต มันมีที่ไปที่ไปจากคุณธรรมอันนั้น เพราะท่านมีฆงของท่าน ท่านมีความจริงของท่าน เราต่างหากอยู่ในร่องรอย แล้วก็เอาร่องรอยมาเทียบกัน ตัวสัตว์กับร่องรอยสัตว์มันแตกต่างกัน ร่องรอยรอยเท้าของมัน คูสิ คูกระทิง รอยเท้ามันก็แค่กับมันนั่นแหละ คูตัวมันสิ ตัวมันน้ำหนักเป็นตัน

นี่ก็เหมือนกัน พุทธโธฯ ร่องรอยของมันเข้าไปสู่ใจให้ได้ ถ้ามันเข้าไปสู่ใจ ถ้าไปถึงใจมันมหัศจรรย์ โอ้ เพราะไปถึงตัว เราตามรอยไป ตามรอยไป ตามรอยไปจนไปถึงตัว พอถึงตัวแล้วเราจะเอาสัตว์นั้นมาเป็นของเราได้อย่างไร พอถึงตัว เห็นสัตว์ก็มีความปลื้มใจ เห็นสัตว์ก็มีความสุขใจเพราะเราไปถึงตัวมัน ตัวมันก็คือตัวเรา ตัวมันก็คือตัวจิต ถ้าตัวจิต ตัวจิตก็เข้าไปสู่ถึงจิต ไปสู่ถึงจิต เรามีความสุข มีความสุขนะ

เพราะใครทำความสงบของใจได้ มันจะมีความมั่นใจว่าศาสนานี้มีจริง แต่ถ้าเรายังทำ ความสงบของใจเราไม่ได้ เราก็เชื่อของเราด้วยศรัทธา ศรัทธาความเชื่อเราเป็นชาวพุทธ พุทธ มาทกะเชื่อในพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ จะไม่เชื่อมงคลต้นข้าว เป็นความเชื่อของเรา แต่เรายังไม่เคยเจอตัวจริงของเรา เรามีความเชื่อ เราก็ยังมาประพฤติปฏิบัติ คนที่เข้มแข็งคนที่มีความเชื่อจะมี

ความจริง เราก็พยายามประพฤติปฏิบัติของเรา ปฏิบัติถ้ามันจิตเราลงไม่ได้ เราก็ปฏิบัติบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พูดถึงว่าในการประพฤติปฏิบัติ ให้ท่านรื้อยหนพันหนไม่เท่ากับถือศีลบริสุทธิ์หนหนึ่ง เวลาถือศีลบริสุทธิ์รื้อยหนพันหนไม่เท่ากับทำสมาธิได้หนหนึ่ง ถ้าทำสมาธิได้รื้อยหนพันหนไม่เกิดเท่ากับภาวนามยปัญญาขึ้นมาหนหนึ่ง มันมีคุณประโยชน์ขนาดนั้น แต่ถ้าเราทำบุญกุศลของเรา เราก็พยายามสร้างอำนาจวาสนาของเรา คุณเวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔ อสงไขย ๘ อสงไขย ๑๖ อสงไขย ท่านสร้างสมบุญญาธิการของท่านมากมายขนาดนั้น แล้วเวลามาค้นคว้าอีก ๖ ปี ก็ค้นคว้ามาเพื่อให้เห็นจริงว่า

ในโลกนี้ลัทธิหรือความเชื่อต่างๆ เราก็ได้พิสูจน์มาแล้วๆ ว่าธรรมะมีอยู่โดยดั้งเดิมก็ต้องเจอสิ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปหาอีก ๖ ปีไม่เจออะไรเลย มันดั้งเดิมอยู่ที่ไหน แต่เวลา มันจะดั้งเดิมมันก้นลงไป ในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไง เพราะอะไร เพราะการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ ผลของวัฏฏะๆ ที่เราเกิดกันมา ผลของวัฏฏะ เวลามันกระทบกระเทือนกันบ้าง กระทบกระทั่งกันบ้าง มันกระทบกระเทือนกันเราก็แยกจากไป มันเหมือนสวะลอยไปกับกระแสน้ำ แล้วก็ไปกระทบกระเทือนกันแล้วก็แยกออกจากกัน เพราะน้ำมันพัดพาไป

นี่ก็เหมือนกัน จิตดวงนี้เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ ก็เวียนว่ายตายเกิดมาแบบนี้ ถ้าเวียนว่ายตายเกิดมาในวัฏฏะก็ทำ กระแสน้ำ สวะ สวะมันไปตามน้ำ มันก็ไปสะเปะสะปะของมันไปก็เหมือนกัน เวียนว่ายตายเกิด ๔ อสงไขย ๘ อสงไขย ๑๖ อสงไขย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพยากรณ์แล้วสร้างแต่คุณงามความดี สร้างแต่ความเป็นประโยชน์ทั้งนั้น ถ้าเป็นประโยชน์ทั้งนั้น เพราะอำนาจวาสนาอย่างนั้นไปศึกษากับเขามา มันยังมีปฏิภาณไหวพริบในหัวใจ เวลาปฏิบัติมาแล้วสิ่งใดถ้าไม่ถูก ไม่ถูกก็วางไว้ ไม่ถูกก็วางไว้ ได้ไปศึกษามากับเจ้าลัทธิต่างๆ ศึกษาว่าในโลกมันมีอยู่จริงหรืออยู่ไม่จริง

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสรู้ก็กลับมาตรัสรู้เองโดยชอบ ตรัสรู้เองโดยชอบแล้ววางธรรมและวินัยนี้ไว้ เวลาเราเกิดมามันถึงมีคุณค่าไง ถ้ามีคุณค่า บอกว่าพระกรรมฐานไม่เคารพครูบาอาจารย์ ไม่เคารพองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อ้าว มันยิ่งกว่าเคารพอีกล่ะ มันเคารพจากหัวใจ เวลาครูบาอาจารย์ท่านกราบพระ กราบพระ ท่านกราบมาจาก

ใจนะ เวลาถ้าบรรลุนั้นขึ้นมา มันไปเห็น เพราะไปเห็นไง เราล้มลุกคลุกคลานมานะ ตามรอยธรรมๆ ปฏิบัติแสนทุกข์แสนยาก แล้วกว่าจิตมันจะสงบขึ้นมาได้ พอสงบแล้วเราพยายามฝึกหัดวิปัสสนา วิปัสสนาให้เป็นตามความเป็นจริง

อย่า อย่าคาดหวัง การคาดหวังนั้น เราศึกษามาศึกษามาเป็นร่องเป็นรอย ธรรมและวินัยเป็นร่องเป็นรอย แต่ยังไม่เป็นธรรม เวลาครูบาอาจารย์ท่านปฏิบัติของท่านมา ท่านก็แบบล้มลุกคลุกคลานมา ท่านก็ทุกข์ยากของท่านมา ท่านเทศนาว่าการ เราก็ไปยึดอันนั้นว่ามันจะเหมือนเราๆ ทำไมจะต้องไปเหมือน

ความสุขของเขา เขามีความสุข ก็สาธุ แต่เราอยากได้ความสุขของเรา ทำไมต้องเอาความสุขของเราไปเหมือนกับคนอื่น ของคนอื่นเขาเป็นความสุข เราดูคนอื่นเขามีความสุขเราก็ปลื้มใจนะ เวลาเขาบอกว่าให้อุโมทนา เวลาเรามีทุกข์มียาก เวลาเราไม่มีกำลังพอที่จะทำสิ่งนั้นได้ เวลาคนอื่นเขาทำสิ่งนั้นได้ เขามีความสุขของเขา เราก็อุโมทนา อุโมทนาบุญ เราไม่สามารถทำบุญกุศลได้ขนาดนั้น เขาทำบุญกุศลได้ขนาดนั้น เขามีความสุข เราก็อุโมทนาไปกับเขา แค่อุโมทนามันก็ยังเป็นบุญกุศลได้ แล้วเวลาเขามีความสุขๆ ความสุขเขาทำของเขา เขามีบุญกุศลของเขา

แต่ความสุขของเราละ เราอยากได้ความจริงของเรา เวลาเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เราจะให้เป็นความจริงของเรา ถ้าเป็นความจริงของเราเราตั้งสติของเราไว้ กำหนดพุทโธๆ ถ้าจิตมันสงบเข้ามามันก็เป็นของเราชนิดสมาธิก็รู้ได้ ถ้ารู้ได้ ถ้ามันเสื่อมสภาพไป เวลาเราจะทำอย่างไรให้มันเกิดขึ้นมา ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ เราก็สร้างเหตุของเราให้มันคงขึ้นมา มันร่องรอยทั้งนั้น มันวิธีการทั้งนั้น มันวิธีการเข้าไปหาตัวจริง มันวิธีการ จากตามรอยโคเข้าไปหาโค เราพุทโธๆ ขึ้นมา เราไปหาพุทธะ หาพุทธะในหัวใจของเรา ถ้าหาพุทธะในหัวใจของเรา ถ้ามันเป็นจริงขึ้นมา ตัวจริงๆ ตัวจริงกับวิธีการแตกต่างกัน

ร่องรอยๆ คือวิธีการทั้งนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางวิธีการไว้ให้ วิธีการไว้ให้ แต่เราปฏิบัติจริง มันปฏิบัติจริง มันก็เป็นการกระทำจริงขึ้นมา ผลมันก็มีขึ้นมา ทักษะๆ ของใจมันจะเกิดขึ้น แล้วเวลามันผิดพลาดไปมันจะมีประสบการณ์ของมัน เราจะตามรอยธรรมๆ เราตามของเราจริงๆ นะ เราตามของเรา เราพยายามหาของเรา เราพยายามประพฤติปฏิบัติของเราขึ้นมา

เกิดมาเป็นมนุษย์ไม่เสียดชาติเกิด สมบัติที่เขาหากันทางโลกมันเป็นสมบัติสาธารณะ จะมีเศรษฐกิจโลกก็คนก็แล้วแต่ ทุกคนก็ทำอาชีพแล้วก็มีเงินมีทองขึ้นมาทั้งนั้น ใครๆ ก็มีสิทธิ ใครๆ ก็ทำได้ แต่เวลาเราประพฤติปฏิบัติธรรม เราทำของเราด้วยความจริงของเรา ด้วยตั้งใจ ข้าราชการ เงินทองต่างๆ มันแลกเปลี่ยนไม่ได้ ซื้อไม่ได้ ตีมูลค่าไม่ได้ จะเอาสิ่งนี้มาตีมูลค่า มันมีมูลค่าเท่ากับสามโลกธาตุ ดูโลกธาตุเป็นจักรวาล ดูโลกใบนี้ใหญ่เท่าไร ใต้นี้มันมีมูลค่า มีความสำคัญใหญ่กว่าโลกนี้ โลกที่เราเกิดมาเหยียบมันอยู่นี้ มันก็เป็นของสาธารณะ ใครๆ ก็มีสิทธิมาเกิดมา ใครก็มีสิทธิมาเหยียบมัน แต่ธรรมในหัวใจของเราละ

ถ้าเราจริงขึ้นมามันก็เป็นจริงขึ้นมา ฉะนั้น ถ้าเรามั่นคงของเรา เราพยายามทำของเรา เราต้องการความสุขของเรา ความสุขของผู้อื่น อนุโมทนา สาธุ เขาได้ของเขาเป็นสมบัติส่วนตัวของเขา เราทำไม่ได้เราก็อนุโมทนากับเขา ชื่นใจไปกับเขา พอใจไปกับเขา แต่เราก็อยากได้ของเรา เราไปอยู่กับครูบาอาจารย์นะ ถ้าครูบาอาจารย์ท่านมีธง อบอุ่นนะ มันมันใจ มันมันใจว่าจะมีคนชักนำเราไป ถ้าเราผิดพลาด เราทำไปแล้ว ก็เลสมันจะชักจูงไปขนาดไหน ก็เลสมันชักจูงไปจริงๆ

เวลาจิตมันวูบลง จิตมันมีการวูบลงแล้วไปรู้ไปเห็นสิ่งใด มันแปลก มันแปลกๆ แล้วมันรู้สึกที่เราเก่ง รู้สึกว่าเรามีความสามารถ แต่ความจริงมันไม่ใช่เลย ความจริงไม่ใช่ พอความจริงไม่ใช่ แล้วพอครูบาอาจารย์ท่านจะชักนำเราไปอย่างไร ร่องรอยของมันจะทำให้เราตีความคิดว่า ร่องรอยมันจะไปทางซ้ายหรือทางขวา ร่องรอยรอยนี้มันจะไปทางไหน แล้วจะเจอตัวมันไหม ถ้าเจอตัวมันก็ตัวหัวใจ ตัวพุทธะ พุทธะโดนครอบงำไว้ด้วยตัวอวิชชา เวลาเราเข้าไปถึงตัวมัน เราก็เห็นตัวมัน เวลามันสลัดจากเราไปแล้วมันก็เดินหนี

จิตเราสงบแล้วเดี๋ยวมันก็เสื่อม จิตเราสงบเพราะธรรมชาติใด ธรรมชาติ คนเราเกิดมามีธาตุ ๔ และขันธ ๕ ขันธ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รวมกันเป็นอารมณ์ความรู้สึก อารมณ์ความรู้สึกนี้มันต้องมีที่เกิดที่ดับ เวลามันเกิด มันเกิดบนใจ เกิดบนจิต เวลา เกิดบนจิต เวลาปฏิสนธิจิต ปฏิสนธิจิตเวลาเกิดแล้วมันตีว่าปฏิจกสมุปบาท มันละเอียดๆ ลึกซึ้ง เป็นแบบเหมือนจิตใต้สำนึก

แต่เวลาเราศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศึกษาร่องรอย ร่องรอยนี้ ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางไว้ เราก็ท่องกันปากเปียกปากแฉะ อวิชชาปจ

ยา สงฺขารา สงฺขาราปจฺจยา วิญญาณํ วิญญาณปจฺจยา สพฺยาตฺนํ แล้วก็เขียนออกมานะ เป็นแผนที่เขียนออกมาเป็นตำรับตำรา เขียนออกมา คิดที่ร่องรอยไจ รอย รอยว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกไว้ในพระไตรปิฎก มันมีร่องมีรอยอยู่ แล้วเราก็ไปเอาร่องรอยมาขยายความ พอขยายความขึ้นมาพอมากาวนาขึ้นไป เราก็สร้างภาพ มันติดอยู่ในรายนั้น มันไม่มีเข้าไปสู่ตัวธรรม

ถ้ามันเข้าไปสู่ตัวธรรมนะ พอจิตมันสงบ โอ้โฮ มันมหัศจรรย์เวลามันคายตัวออกมา คายตัวออกมาก็สู่สามัญสำนึก คือเรามีความคิดมีอารมณ์ความรู้สึก ใจ เวลามันสงบเข้าไป พุทฺโธๆ ก็อารมณ์ความรู้สึก พุทฺโธคือคำบริกรรม พุทฺโธ ปัญญาอบรมสมาธิคือความคิด ความคิดมันก็พิจารณาแยกแยะของมัน มันปล่อย มันปล่อย มันปล่อย มันปล่อยอารมณ์ความรู้สึก มันเข้าไปสู่ตัวมันเอง ถ้าตัวมันเองก็เป็นหนึ่ง แต่ถ้าตัวเอง ธรรมชาติ ธรรมชาติที่รู้ ชาติรู้มันมีของมันอยู่ ความคิดเกิดอยู่บนนี้ พอคิดออกมามันก็เป็นสอง เป็นสองคือความคิดกับเรา กับอารมณ์ความรู้สึกอันนั้น มันเป็นสอง พุทฺโธๆ ก็เป็นความคิดเหมือนกัน

แต่ใจ จากร่องรอยจะเข้าสู่ตัวจริง พอเข้าสู่ตัวจริงแล้วโดยสัญชาตญาณของมนุษย์ ใจมันทำงานอย่างนี้ โดยธรรมชาติใจมันทำงานอย่างนี้ ฉะนั้นใจมันทำงานอย่างนี้ แล้วเราก็เอาร่องรอยเอาความคิดไปศึกษาธรรมะ แล้วพอไปศึกษาธรรมะขึ้นมาแล้วมันก็มีเทียบเคียง มีจินตมยปัญญา มีจินตนาการว่าให้เป็นอย่างนั้นๆ เอาร่องรอยเทียบร่องรอย ร่องรอยแล้วก็ขยายความไป มันไม่เข้าสู่ธรรม

ตามรอยธรรมๆ เราต้องการธรรม เราไม่ต้องการร่องรอย แต่ร่องรอยนี้เป็นวิธี ร่องรอยเป็นทางที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสั่งสอน มักโคๆ ทางอันเอก มันเป็นหนทาง ถ้าเป็นหนทางเราก็ทำตามหนทางนั้น ถ้าตามหนทางนั้น ทำอย่างนี้มันจะเข้าไปสู่ธรรมๆ สมาธิธรรม ถ้าจิตเข้าสู่สมาธิเข้าสู่ความเป็นจริง เป็นสมาธิจะมีความสุขความสงบของใจนั้น

เวลามันเสื่อมสภาพมา เสื่อมสภาพมาเราก็รู้ได้ว่าเสื่อมสภาพมาแล้วมันหนักหน่วง จิตใจมันไม่เบา ไม่เบาสบาย จิตใจไม่เป็นอิสระ จิตใจไม่เป็นหนึ่งอย่างที่เรเคยเป็น ถ้าเราไม่เคยเป็นมันเป็นเพราะเหตุใด เป็นเพราะว่าเรามีความเพียรชอบ ความเพียร ความวิริยะ ความอดุสาหะ แล้วความเพียรมันเกิดจากไหน เกิดจากสติ ความเพียรของใจ ไม่ใช่ความเพียรแบบทำงานด้วย

อาบเหงื่อต่างน้ำแบบโลกเขา โลกเขาเขาอาบเหงื่อต่างน้ำเพราะเขาต้องทำหน้าที่การงานของเขา แล้วแต่วิชาชีพของใคร

แต่เวลาเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เคนจกรรมเวลาขยับขนาดไหนก็เพื่อความสงบของใจ นั่งสมาธิก็เพื่อความสงบของใจ คำบริกรรมต่างๆ สัจญ์อารมณ์ต่างๆ ใช้ปัญญาอบรมสมาธิเข้าไปสู่ตัวใจนั้น ถ้าเข้าไปสู่ความสงบตัวใจนั้น ชำนาญในวสีๆ ชำนาญในการเข้าและการออก เรา จะตามรอยนี้ไป จะเข้าสู่ธรรมถ้าเป็นสมาธิธรรม สมาธิธรรมยกขึ้นสู่วิปัสสนา ถ้ายกขึ้นสู่ วิปัสสนา น้อมไปเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรมตามความเป็นจริง

ถ้าน้อมไปเห็นจิตเห็นธรรมตามความเป็นจริง จากที่ว่าเป็นทารกน้อย มันก็จะเป็นเด็ก ประถม มันจะเป็นเด็กที่พอหุงหาอาหารได้ พอทำเพื่อให้เป็นประโยชน์ได้ จากที่ว่าเป็นทารกตัวได้ ถ้าเราทรงตัวได้ เราทรงเข้าสู่จิตของเรา ถ้าจิตเราทรงตัวได้ จิตเราทำงาน วิปัสสนาเกิดอย่างนี้ ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เขาบอกว่ามรรคเวลา สัมมาอาชีวะ เวลาเราเป็นฆราวาส แล้วเราทำ เรามีสัมมาอาชีวะ เราทำเพื่อประโยชน์กับเรา มัน เป็นฆราวาสธรรม มันเป็นเรื่องโลก

แต่ถ้าเวลาปฏิบัติถ้าจิตมันสงบ เวลามันเสวยอารมณ์นั้นแหละ นี่แหละสัมมาอาชีวะ มิจฉาอาชีวะ ถ้ามีจฉามันก็ไปยึดร่องรอยว่าเป็นจริง แล้วถ้ามันส่งออกไปภายนอกโลกก็มันยังไปเห็น นิमितต่างๆ มันเป็นมิจฉาไปแล้ว ถ้าสัมมาๆ เลี้ยงชีพชอบๆ ถ้ามันเข้าสู่สัจจะเข้าสู่ความจริง ความจริงที่มันเกิดขึ้นๆ ไม่ใช่ตำรา ความจริงที่มันเกิดขึ้นไม่ใช่ฟังจากใคร ถ้าฟังมาฟังมาเป็นแนวทาง พยายามทุกอย่างหาแนวทางมาทั้งนั้น

แต่ถ้าเวลามันเป็นจริง มันเป็นมาจากไหน จากร้อยร้อยสู่ธรรม ตามรอยธรรมๆ เราจะเข้าไปสู่ธรรม สมาธิธรรม แล้วเกิดปัญญา เกิดปัญญา เกิดมรรค ถ้าเกิดมรรคเกิดวิปัสสนาของเรา ถ้า วิปัสสนาเราทำความเป็นจริงของเราขึ้นมา คนเป็นมันรู้ณะ ครูบาอาจารย์ที่มีชงทำนรู้ ถ้ามีชงก็มี ธรรมใจ มีธรรมก็เป็นผู้ชี้แนะ มีธรรมบอก

เวลาเราอยู่กับครูบาอาจารย์ที่มีชงธรรม โห มันอบอุ่น อย่างว่าเหมือนกับคนไข้อยู่กับ หมอ คนไข้อยู่กับหมอมันจะกลัวอะไร แล้วคนไข้มันก็รู้้อยู่เป็นไข้ไข้ใหม่ คนไข้ก็มีอวิชาไข คนไข้ก็พยายามจะฟื้นฟูตัวเองอยู่ คนไข้เจ็บไข้ได้ป่วย เขาพยายามจะหาหูกหายามาเพื่อจะฟื้นฟู

เรา ธรรมโสดๆ แล้วธรรมโสดมันก็ไปเอาที่ผู้ยากก็ไม่ได้ จะไปเอาจากพระไตรปิฎกก็ไม่มี เวลาขึ้นมา เราก็ต้องปรุงขึ้นมาเอง

สติ สมาธิ ปัญญา เราต้องหยา เราต้องพยายามกระทำของเราขึ้นมา ยาก็คือร่องรอย แผละ แล้วร่องรอยขึ้นมา เราปรุงยาของเราขึ้นมา ถ้าจิตมันเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรมตามความเป็นจริง มันใช้สติปัญญาแยกแยะ ถ้าพิจารณา พิเคราะห์ขั้น ๕ ขั้น ๕ คือ อารมณ์ความรู้สึก อารมณ์ความรู้สึกมันก็มีทุกๆ คน แล้วอารมณ์ความรู้สึกมันเป็นอารมณ์ที่มันไม่มีสติควบคุมเวลามันโกรธ มันโลภ มันหลง มันก็ออกมาเป็นสัญชาตญาณ มันก็ออกมาเป็นเรื่องโลก

แต่เวลาเรามีสติ เราใช้ปัญญาอบรมสมาธิ แล้วจิตมันเข้าสู่สมาธิแล้ว จากร่องรอยที่ผู้ตัว สัมมาสมาธิ ถ้าสัมมาสมาธิเห็นจิตอาการของจิตเวลาเสวยอารมณ์ เวลามันเสวยๆ มันก็เสวยความคิด เวลามันจับความคิดได้ มันแยกแยะของมัน แยกแยะของมันนะ

ในความคิดมันประกอบไปด้วยมันเกิดได้อย่างไร ความคิดมันมาได้อย่างไรๆ มันมีที่มาที่ไปทั้งนั้น เวลามันแยกเข้าไปด้วยสติปัญญา มันแยกเข้าไป มันก็หลุดขึ้นมาจากใจ ถ้ามันหลุดขึ้นมา ถ้ามีสติปัญญามันยับยั้งได้ แต่มันยับยั้งได้มันก็เป็นสมาธิใช่ไหม แต่เวลาเราจะพิจารณาของเรา เราต้องให้มันหลุดขึ้นมา หลุดขึ้นมาแล้วมันจับได้ แล้วจับอารมณ์เราได้ คุณิ เวลาเราลงไป แม่น้ำ เราไปจับได้งูเห่า เราก็คิดว่าปลาไหล โอ วันนีได้ปลาไหลนะ เดียวกลับบ้านไปจะไปแกงปลาไหล เวลายกโพล่พื้นน้ำขึ้นมามันเห็นเป็นงูมันสลัดทิ้งเลย อารมณ์ความรู้สึกเราคิดว่าเป็นปลาไหล ถ้ามันเป็นธรรมมันก็เป็นปลาไหล เป็นปลาไหลหมายถึงว่าเราก็ได้งาน เราก็ได้พิจารณาของเรา เราก็ได้อัมหมิพิมันในมือนั้น

แต่ถ้ามันเป็นกิเลสนะ มันเป็นงูเห่ามันฉกเอา มันฉก มันกัดนะ อารมณ์ความรู้สึกของเรา ถ้าเป็นกิเลสตัดหาความทะยานอยาก มันฉก มันกัด มันเจ็บ มันตาย ตายอะไร ตายไปจากวิปัสสนาใจ ตายไปจากคุณธรรมใจ แต่จิตมันไม่ตาย ไม่ตายหรอก จิตมันเป็นนามธรรมมันจะตายอะไร มันก็อยู่ของมันอย่างนั้น แต่ แต่เวลามันเกิดเป็นอารมณ์ขึ้นมา คุณิ มันฉก มันกัด เจ็บปวดถึงกับสิ้นชีวิตได้ สิ้นชีวิตจากคุณงามความดี สิ้นชีวิตจากที่เราจะประพฤติปฏิบัติ สิ้นชีวิตจากการจะวิปัสสนา การกระทำให้เข้าสู่ธรรมนั้น มันก็ได้แค่อ้อย ต้องฝึกหัดๆ อยู่อย่างนี้ ถ้ามันพิจารณาของมัน เวลามันหลุดขึ้นมา เราจับได้ จิตเห็นอาการของจิต แล้ววิปัสสนาแล้ว

แยกแยะของเราไป ถ้าแยกแยะมันเป็นคุณธรรมขึ้นมา มันก็ปล่อย ปล่อยมันก็ตั้งคปทานมีความสุขนะ

เวลาเรามีความคิดดีๆ แล้วความคิดนี้ครอบงำหัวใจ ถ้าเรามีสติปัญญาขบขึงมันได้ ปัญญาอบรมสมาธิเราก็มั่นมหัศจรรย์อยู่แล้วแหละ แต่เราทำบ่อยครั้งเข้าจนมั่งคั่งขึ้น มั่งคั่งขึ้นหมายถึงว่ามีวุฒิภาวะ ถ้ามีวุฒิภาวะแล้วมีอำนาจวาสนา มันจะเห็นจิตเสวยอารมณ์ จิตเสวยอารมณ์ อารมณ์คือความรู้สึก ถ้าจิตมันเสวยอารมณ์ จิตเห็นอาการของจิต ถ้าไม่เห็นจิตและเสวยอารมณ์ของจิต เราจะไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ เราจะไม่รู้ที่มาที่ไป เราตามรอยโคไป เราได้โคนั้นมานิสัยโคตัวนี้เป็นแบบใด เราจะเอาโคนั้นมาใช้ประโยชน์สิ่งใด ถ้าเราเอาโคตัวนั้นมาใช้ประโยชน์ได้ เราจะเกิดการกสิกรรม เราจะเกิดการกระทำ เราจะได้มรรคได้ผล ถ้าเกิดการทำกสิกรรม เราจะได้ผักได้หญ้า ได้ทุกอย่างขึ้นมาเป็นสัมมาอาชีพจะเลี้ยงชีพได้

นี่ก็เหมือนกันเราพุทโธๆ เข้าไปถึงตัวโคนั้น ตัวโคนั้นมีจริตมีนิสัยมีการกระทำอย่างไร จิตเห็นอาการของจิต มันเห็น มันรู้ มันเห็นขึ้นมา มันเอามาวิปัสสนา มันทำคุณงามความดีของเรา ทำคุณงามความดีแยกแยะให้เห็น วิปัสสนาคือการรู้แจ้ง ปัญญาที่รู้แจ้ง ปัญญาที่รู้แจ้งในตัวโคนั้น ตัวโคคือตัวใจใจ ถ้าตัวใจมันมีอะไรละ สักกายทิฐฐิฐิความเห็นผิด มันมีความเห็นผิด เพราะมันมีวิชา มันถึงทำให้สวะนั้นได้หมุนไปในวัฏฏะ ได้ไปตามกระแสน้ำนั้นกระทบกับเขาทั่วไปหมด เพราะความเห็นผิด เราพยายามจะให้เกิดปัญญาเกิดวิปัสสนาให้การรู้แจ้ง ให้รู้แจ้งให้หลุดถอนความเห็นผิดอันนี้ แล้วความเห็นผิดอันนี้มันอยู่ที่ไหนละ

ถ้าตามรอย รอยที่ว่าอย่างนั้น รอยก็บอกว่าความคิดปัญญาของเรา ถ้าปัญญาเกิด เกิดปัญญาญาณก็เป็นธรรมจักร ธรรมจักรมันก็จะตำรอก มันก็จะคาย แล้วมันคายที่ไหนละ เวลาเราประพฤติปฏิบัติขึ้นไป มันจะไปรู้แจ้งกลางหัวใจนะ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่าธรรมะไม่มีกำมือในเรา สัจธรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศนาว่าการ สิ่งที่เป็นร่องรอยเป็นวิธีการไม่มีกำมือในเราถูกต้องดั่งงามหมด นั่นเป็นขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมาในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พูดจริงทำจริงเป็นความจริงทั้งนั้น แต่มันเป็นวิธีการ เป็นร่องรอย แล้วเราก็เอาร่องรอยนั้นเป็นของเรา มันจะได้อะไรละ ถ้าเราเอาร่องรอยนั้นมาเป็นวิธีการ ปฏิบัติเหมือนกัน ปฏิบัติ

สัจจะความจริง เวลาจิตสงบเข้าไปแล้วเข้าไปสู่ใจของตัว แล้วใจของตัว จิตเห็นอาการของจิต วิปัสสนาไป มันไปรู้แจ้งกลางหัวใจใจ มันแบกลางหัวใจใจ มันเป็นสันตสิทธิโกใจ มันถอดถอน อย่างนี้ใจ พอมันรู้แจ้งขึ้นไปมันจะมีสิ่งใดไปปิดบังหัวใจใจ นี้ใจตามรอยธรรมๆ เราจะเอาธรรม อันนั้น

เราตามรอย รอยก็วิธีการ รอยคือความหมั่นเพียร รอยคือความเพียรชอบ คนเราจะล่วง พันทุกข์ด้วยความเพียร ความเพียร ความวิริยะ ความอดุสาหะนี้เกิดจากกิริยาของใจ เกิดจากการ กระทำของใจ ไม่ใช่ความเพียรที่มีความมูมานะ มีความมูมานะทำหน้าที่การงานอันนั้น ความ เพียรอย่างนั้นความเพียรเลี้ยงชีพ ถ้าวิปัสสนาความเพียรมันจะอยู่ในหัวใจ ความเพียรเวลาปัญญา ปัญญาญาณเกิดขึ้นจากจิต ไม่ใช่เกิดขึ้นจากสมอง เวลาความรู้สึกลึกนึกคิดสมองความรู้สึกลึก สิ่งที่ตั้ง การๆ ก็สมองมันคิด สมองคิดเพราะจิตพลังงานมันสั่งสมอง ถ้าสมองไม่มีพลังงาน ทาง วิทยาศาสตร์เขาพิสูจน์ว่าสมองทำงานอย่างไร เวลาทำงานแล้วมันมีกระแสไฟฟ้า กระแสไฟฟ้า เขาเทียบมาเป็นกระแสไฟฟ้า

แต่ถ้าเราปฏิบัติละ พลังงานของใจ ใจเป็นอย่างไร ถ้าปฏิบัติมันจะรู้ของมัน มันจะเห็น ของมันนะ ว่าเวลาถ้ามันส่งออกมันเป็นแบบวิทยาศาสตร์ที่เขากำลังพิสูจน์กัน เวลาสมองมันคิด สมองส่วนไหนเป็นผู้คิด มันสมองส่วนไหนเป็นสมองข้างซ้ายสมองข้างขวาส่วนใดได้ใช้ ประโยชน์ ไม่ได้ใช้ประโยชน์ เดียวมันฝ่อหมดคนนะ นั้นโลกเขาพยายามจะให้คนเราไม่เป็นอัลไซ เมอร์ ไม่เป็นผู้หลงลืมใจ แต่ในวิญญูการเวียนว่ายตายเกิดมันสะสมลง อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขาราปจฺจยา วิญญูณํ ชั้นอันละเอียดอันนั้น

หลวงตาท่านใช้ว่าชั้น ๔ ไม่มีรูป ชั้นอันละเอียดอันนั้นนะ ปฏิสนธิจิตมันจับลงที่นั่น ถ้ามันไม่จับลงที่นั่น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย้อนไปบุพเพนิวาสานุสติญาณตรงไหน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย้อนไปตั้งแต่พระเวสสันดร มันมาจากไหน ถ้ามันไม่จับซ่อน ลงมาสู่ใจดวงนั้น ถ้ามันไม่จับซ่อนลงมาสู่ใจดวงนั้นมันก็ไม่เกิดบารมีกับใจดวงนั้นสิ เพราะใจ ดวงนั้น ๔ อสงไขย ๘ อสงไขย ๑๖ อสงไขย แล้วใจดวงนั้นปฏิสนธิจิตดวงนั้นมาเกิดเป็นเจ้าชาย สิทธัตถะ ด้วยความพร้อม อำนาจวาสนาบารมีพร้อมมา มาเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะไปเที่ยวสวน เห็นคนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนตาย ยังเศร้าเลย ต้องหาฝั่งตรงข้าม หาตรงข้ามนะ

สิ่งที่ออกแสวงหา ออกแสวงหา ตามจะค้นหาธรรมะ ค้นหาสิ่งความจริง ใ้อีเราก็บอก ว่าธรรมะมีอยู่โดยดั้งเดิม มีอยู่โดยดั้งเดิมก็เดินชนมันเลย แต่มันไม่มี มันจะมี มันต้องมีสิ่งที่ วิธีการที่จะเข้าไปสู่สัจธรรมอันนั้น เราจะขุดดิน เราจะขุดหาแร่ธาตุ เราต้องมีเครื่องมือที่ขุดหาแร่ ธาตุนั้นขึ้นมา ถ้าแร่ธาตุนั้นมีอยู่แล้ว ก็คือของมันมีอยู่แล้วนั่นแหละ แต่เราไม่มีเครื่องมือไปขุด เริ่มแรกมันจะได้เช่นนั้น อันนี้พูดถึงแร่ธาตุเป็นวัตถุนะ

แต่ที่พูดถึงใจ ใจของคนมันมีอำนาจวาสนา ใจของคนมันมีสิ่งที่ว่าคนที่มิบุญกุศล คนที่มี เขาวนปัญญาสูงส่ง ใจที่มันหยาบ ใจที่มันคือด้าน ใจที่มันไม่ยอมรับอะไร ใจที่มันมีติดบอด ใจ ทั้งนั้น ใจของคนมันมีระดับแตกต่างกันมหาศาลเลย แล้วถ้ามีแตกต่างกันมหาศาลเลย ฉะนั้น เวลาเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เราไม่ต้องห่วงเลยว่าจะเหมือนใคร จะให้เหมือนใครไม่ต้องห่วง เอาความจริง เอาความจริง แล้วความจริงอันนี้มันจะตามรอยไปสู่ธรรมให้ได้ ถ้าตามรอยไปสู่ ธรรม

วิปัสสนาจิตสงบแล้วฝึกหัดใช้ปัญญา เวลาปัญญาถ้ามันเกิดนะ ปัญญาที่เกิดขึ้นนี้ มัน ทั้งมันอึ้งนะ เพราะคนเรานั้นก็รู้ เราเคยมีความคิด เราเคยมีปัญหาว่าเรานี้ฉลาดมาก เราห่วงไป หหมดเลยที่เราจะไม่รู้ ศึกษาธรรมะ ศึกษาต่างๆ มา พยายามเก็บหอมรอมริบกลัวตัวเองจะ ผิดพลาด กลัวตัวเองจะไม่มีความรู้ กลัวตัวเองจะไม่ทันคน มันไปขนมาหมดเลยที่ตัวเองฉลาด แต่เวลาจิตมันสงบแล้วนะ เวลาภาวนามยปัญญามันเกิด มันงงเลย เอ้อ อ้อ ภาวนามยปัญญามัน เป็นแบบนี้ มันเป็นปัญญาเกิดจากจิตมันไวมาก แล้วการรักษาไวนี้แสนยาก

ถ้าจิตมันสงบ จิตมีกำลัง เวลาฝึกหัดวิปัสสนามันก็แจ่มชัด เวลาจิตมันเสื่อมคือกำลังมัน น้อยลง ใช้ปัญญามันจะไม่ก้าวเดิน มันจะอืด พอมันอืดแล้วมันพิจารณาไป มันไม่ไปแล้ว ถ้าไม่ ไปนะ ถ้ายังฝืนทำอยู่จิตมันจะเสื่อมไปเรื่อยๆ ครูบาอาจารย์ ที่เป็นหมอๆ ท่านจะบอกเลย ให้วาง ไว่ก่อน ให้กลับมาสู่ความสงบ แล้วถ้าบอก ถ้าวางแล้วมันจะได้ปัญญาอย่างไรละ สมาธิมันฆ่า กิเลสไม่ได้ มันต้องใช้ปัญญาๆ

ใ้อีเราก็โลกมาก โลกมาก ค่วนได้ อยากให้มันเป็นจริง เพราะว่ามันยังไม่เคยเห็นเสื่อมไป มันไม่เคยเห็นว่าถ้าจิตทำอย่างนี้มันจะถอยกรูดๆ ไป แล้วถ้าถอยถึงกรูดๆ ไป เจ็นครกขึ้นภูเขา ครกมันหล่นจากภูเขามันจะทับเรา แล้วเวลาลงไปถึงตีนเขาแล้ว แล้วจะเจ็นขึ้นใหม่มันยาก

กว่านี้ละ แล้วถ้ามันเข้มนขึ้นมา เข้มนครกขึ้นภูเขา ถึงกลาง หรือเกือบถึงยอดถ้ามันไม่ไหวเอาหิน ยันไว้ก่อน แล้วพุทโธๆ ให้มันมีกำลังจะได้เข้มนขึ้นไปอีก

ครูบาอาจารย์ที่ท่านทำ ท่านมีธง ท่านรู้ เพียงแต่ว่าไอ้คนทำมันคือ มันคิดว่ามันเก่ง คนไข้มันเก่งกว่าหมอ หมอต้องรักษาอย่างนี้ละ หมอนิดยาเลย หมอต้องทำอย่างนี้ละๆ คนไข้มันเก่งกว่าหมอ นี่ไงเพราะเวลาปฏิบัติมันปฏิบัติอย่างนั้นนะ แต่ถ้าเรามีหมอ ใดๆ ก็หมอ หมอเขารู้ คนไข้มันคือ คนไข้มันต้องเป็นอย่างนั้น ก็ปล่อยมันไปๆ ให้มันแบบว่าไข้มันขึ้นมา เดี่ยวมันรู้เอง ถ้ามีธงก็ยังมีหมอคอยควบคุม ควบคุมในปัญญาของเรา

นี่อยู่กับครูบาอาจารย์นะ ถ้าเป็นท่านรู้ ถ้ามันพิจารณาไปแล้วปัญญาที่มันไปไม่ได้ ถ้ายังคือยังทำต่อไปเดี๋ยวเสื่อมหมด แล้วพอเสื่อมไปแล้วนะ ก็มานั่งเสียดายภายหลัง เพราะถ้าเสื่อมแล้ว ถ้าเริ่มต้น เริ่มต้นก็ต้องไปพุทโธขึ้นมาใหม่ ใจเริ่มต้นก็ไปทำให้จิตใจมันสงบ ใจเริ่มต้น เรา จะเอาร่องรอยมาเป็นความจริงไม่ได้ ความจริงคือความจริง ธรรมะเป็นแบบนี้ ธรรมะเป็นนามธรรมใช้ใหม่ ความรู้สึกนึกคิดเป็นนามธรรมใช้ใหม่

เวลาเราเกิดปฏิสนธิจิตเกิดในไข่ เกิดในน้ำคร่ำ เกิดในครรภ์ เกิดในโอปปาติกะ เราถึงได้มาเป็นมนุษย์ พอเป็นมนุษย์มันมีกาย มีร่างกายหยาบๆ แล้วจิตใจมันอยู่ในนี้ เวลาเขาเกิดเป็นเทวดา เป็นอินทร์ เป็นพรหมละ เวลาเกิดในนรกอเวจีละ เขาไม่มีร่างกาย เขามีแต่จิตใจก็ไปเกิดในสถานะอย่างนั้นที่เราไม่เห็นใจ ถ้าเราไม่เห็นด้วยตาเนื้อของเรา แต่ว่าเราว่ามีหรือไม่มีละ ถ้าเราว่ามีหรือไม่มีก็ถามความรู้สึกของเราสิ จิตเรามีไหม ถ้าพอเราเกิดเป็นคน มันสถานะของความเป็นคนถึงรองรับหัวใจดวงนี้ไว้ไง

แต่เวลาทำสมาธิ เวลาเราปฏิบัติมันไม่มีสิ่งใดไปรองรับสถานะของใจให้คงที่ไง ถ้าปฏิบัติไปๆ พิจารณาของเราไปซ้ำแล้วซ้ำเล่า ซ้ำแล้วซ้ำเล่า จากที่ว่าตึงคปทาน มันปล่อยวางๆ มันปล่อยวางชั่วคราวๆ พิจารณาบ่อยครั้งเข้าๆ ด้วยความชำนาญ ด้วยมรรคที่สามัคคี มรรคที่มันประพฤติปฏิบัติมันมรรคสามัคคี มรรคมันเป็นมัชฌิมาปฏิบัติด้วยความสมดุลของมัน ซ้ำแล้วซ้ำเล่าๆ พิจารณาซ้ำๆ อยู่ไป คำว่าซ้ำคือขยันหมั่นเพียร นักกีฬา นักกีฬาอาชีพชนิดใดก็ได้แล้วแต่ ที่เขาเป็นนักกีฬาเพราะเขาขยันซ้อม ถ้ามันไม่ขยันซ้อม มันไม่มีความฟิต นักกีฬาคนนั้นจะอยู่ไม่ได้ นักกีฬาที่ยังมีอาชีพเป็นนักกีฬาอาชีพอยู่ ยังมีชื่อเสียงอยู่ เขาขยันซ้อมของเขา

หัวใจของเรา เราจะประพฤติปฏิบัติของเรา เอาความจริงของเรา ถ้าเราสู้ก็สู้เราทำของเรา สะเพร่าเราทำของเราด้วยเข้าข้างตัวเอง เอาเรื่องรอยธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเป็นความจริงของเรา ไม่มี พิจารณาซ้ำๆ คือหมั่นซ้อม ซ้ำๆ คือขยันหมั่นเพียร ซ้ำๆ ถึงที่สุด เวลามันขาด อกุปปธรรม คำว่าอกุปปธรรม ตามรอยธรรม ตามรอยธรรมจนมีธรรม ถ้ามีธรรม อันนี้มันมีสถานะมารองรับใจดวงนี้

ใจของเรา เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นไป เจริญแล้วเรื่อยๆ ทุกข์ยากมาก ถ้าเสื่อมมาก็เสื่อมมาเป็นปุถุชนเรา เสื่อมมาเป็นปุถุชนเป็นคนเหมือนเรา แต่ แต่จิตมันก็ยังอยู่เพราะมันไม่ใช่คนตาย คนตายนะ หมดวาระของความเป็นมนุษย์ จิตนี้ออกจากร่าง เขาก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ สวะอันนี้ เกิดมาเป็นมนุษย์ผลของวัฏฏะมากระทบกระทั่ง มาอยู่ด้วยกัน มาอยู่ร่วมกัน มาเชิดชูกัน มาเบียดเบียนกัน สุดท้ายแล้วใครสร้างเวรสร้างกรรมขนาดไหน มันก็จะหมุนเวียนไปต่อไป

แต่เวลาเราประพฤติปฏิบัติเราซ้ำแล้วซ้ำเล่า หมั่นซ้อมๆ จนเวลามันขาด พอมันขาด ขึ้นมาอกุปปธรรม เป็น โสดาบัน เป็น สกิกา เป็น อนาคา ถึงที่สุดได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ อกุปปธรรม อกุปปธรรมแต่ละชั้นแต่ละตอน ในการสวดสังฆคุณ บุคคล ๘ โสดาปัตติมรรค- โสดาปัตติผล สกิกามรรค-สกิกาผล อนาคามรรค-อนาคาผล อรหัตตมรรค-อรหัตตผล มรรค ๔ ผล ๔ บุคคล ๘ คู่บุคคล ๔ คู่ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ สถานะที่มารองรับ ตามรอยธรรมเรา ต้องการธรรมแบบนี้ เราต้องการธรรมแบบนี้แล้วครูบาอาจารย์ที่ท่านมีจริง

โสดาปัตติมรรคเป็นอย่างไร บุคคลที่ ๑ หน้าตาเป็นอย่างไร บุคคลที่ ๑ มีส่วนประกอบด้วยอย่างไรถึงเป็นบุคคลที่ ๑ บุคคลที่ ๒ เขาทำสิ่งใดเขาถึงสำเร็จเป็นบุคคลที่ ๒ เขามีความสามารถอย่างไร เขาถึงได้ทำสกิกามีมรรคเป็นบุคคลที่ ๓ ถ้าเขาเป็นบุคคลที่ ๓ เขาทำสิ่งใดเขาทำอย่างไร เขามีคุณสมบัติอย่างไร เขาถึงสำเร็จเป็นบุคคลที่ ๔ บุคคลที่ ๔ เขามีคุณธรรมอย่างไร เขามีความสามารถอย่างไร เขาถึงยกจิตใจของเขาให้ขึ้นเป็นบุคคลที่ ๕ ได้ บุคคลที่ ๕ เขามีคุณสมบัติอย่างไร เขามีการกระทำอย่างไร เขามีวิุฒิภาวะอย่างไร ถึงเป็นบุคคลที่ ๕ แล้ววิุฒิภาวะอันนี้มีความสามารถ มีใช้มหาสติมหาปัญญาพิจารณาอย่างไรถึงเป็นบุคคลที่ ๖ แล้วถ้าเป็นบุคคลที่ ๖ เขามีคุณสมบัติอย่างไร เขามีความสามารถอย่างไร เขามีวิุฒิภาวะแค่ไหน เขาถึงเป็นบุคคลที่ ๗ แล้วถ้าเขามีความสามารถอย่างไร เขามีคุณสมบัติอย่างไร เขามีวิุฒิภาวะอย่างไรเขามีความสามารถอย่างไร เขาถึงทำให้เขาถึงเป็นบุคคลที่ ๘ ได้

ครูบาอาจารย์ที่ท่านมีชง เขาพังชงได้ เขารู้ของเขาตามความเป็นจริง เราอยู่กับครูบาอาจารย์ที่มีชง มันอบอุ่น คนไข้ที่มีหมอ เราเกิดมาเป็นชาวพุทธ เกิดมาพบพุทธศาสนา ศาสนาจะเจริญขึ้นมาอีกหนหนึ่ง ในกึ่งพุทธกาลศาสนาจะเจริญขึ้นมาอีกหนหนึ่ง เจริญมาจากหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น เพราะหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านประพฤติปฏิบัติของท่านตามความเป็นจริงของท่านมา เพราะตามความเป็นจริงของท่านมา ท่านถึงได้สร้างศาสนทายาทด้วย ด้วยตัวอย่าง ใช้ชีวิตของท่านทั้งชีวิตอยู่ในป่าในเขา ทั้งๆ ที่ว่าท่านมีคุณธรรม ท่านมีความสุข

ถ้าครูบาอาจารย์ของเราบางองค์ เวลาท่านสิ้นสุดแห่งการประพฤติปฏิบัติพ้นจากทุกข์ ท่านก็อยู่ของท่านด้วยความเป็นสะดวกสบายตามแต่จริตนิสัยของท่าน แต่ครูบาอาจารย์ที่ท่านมีคุณธรรม ท่านทำ เหมือนกับพระกัสสปะ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถามพระกัสสปะนะ กัสสปะเอ๋ย เธอก็อายุปานเรา ๘๐ เท่ากัน เธอก็เป็นพระอรหันต์แล้ว ทำไมเธอต้องถือธุดงค์อยู่อย่างนั้น เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเห็นพระกัสสปะ ใช้ผ้าสังฆาฯ เก็บบังสกุลปะเย็บ เย็บปะสังฆาฯ ถึง ๗ ชั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เธอทำทำไม เธอก็เป็นพระอรหันต์แล้ว อายุก็แก่ปานเรา อายุ ๘๐ แล้ว

พระกัสสปะบอกว่า ข้าพเจ้าไม่ได้ทำเพื่อตัวข้าพเจ้าเอง พระอรหันต์ขาดแคลนอะไร พระอรหันต์ต้องการอะไร พระอรหันต์อยากได้อะไร พระอรหันต์ต้องการให้คนนับหน้าถือตาหรือ พระอรหันต์ต้องการให้คนยกย่องหรือ ท่านไม่ต้องการอะไรเลย แล้วเธอทำทำไมล่ะ ข้าพเจ้าทำเพื่อเป็นคติแบบอย่าง ให้อนุชนรุ่นหลัง ให้อนุชนรุ่นหลังได้มีคติมีแบบอย่าง มีร่องมีรอยเพื่อก้าวเดินตาม นี่พระกัสสปะตอบองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ครูบาอาจารย์ของเรา ด้วยแบบอย่าง หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น ท่านทำตัวท่านเป็นแบบอย่าง หลวงปู่เสาร์ท่านพูดบ่อย เขาถามว่า หลวงปู่ ทำไมหลวงปู่ไม่สั่งไม่สอน สั่งสอนอะไร ทำให้มันดู มันยังไม่เอาเลย หลวงปู่เสาร์ท่านเทศน์อย่างนี้บ่อยๆ เวลาขึ้นธรรมาสันนะ ทำเป็นตัวอย่างนะ ทำดี ละชั่ว ลงจากธรรมาสัน หลวงปู่เสาร์ท่านเทศน์อย่างนั้น

กิริยาของอดีตพระเจ้าปัจเจกพระพุทธเจ้า กิริยาของหลวงปู่มั่น กิริยาของผู้ที่ปรารถนาโพธิสัตว์ ท่านปัญญาแตกต่างกว้างขวาง แล้วทำตัวเป็นตัวอย่าง ตัวอย่างในการดำรงชีวิตของท่าน ทั้งๆ ที่ท่านมีความสุขในใจเต็มเปี่ยม พระอรหันต์ไม่มีความทุกข์อะไรเข้าไปในใจของท่าน

เลย ในใจของท่านสะอาดบริสุทธิ์ ในใจของท่านมีแต่ความสุข ทำไมต้องมาทำอยู่ป่าอยู่เขาเพื่อ
เป็นประโยชน์ล่ะ

ก็ประโยชน์มาถึงเดี๋ยวนี้ไง ๔ ชั่วโมงคน ผู้ใดประพฤติปฏิบัติก็ยิ่งระลึกถึงคุณของ
ท่าน บุญคุณของท่านที่ท่านค้นคว้ามา แล้ววางเป็นแนวทางข้อวัตรปฏิบัติให้เราก้าวเดิน ตามรอย
ธรรม ตามรอยธรรม ตามรอยธรรมมาเพื่อหัวใจของเรา ให้หัวใจของเราเป็นธรรม เราจะถึงที่สุด
แห่งทุกข์ เอวัง